

Het succes van de landbouw

De ontwikkeling van de landbouw is een van de succesverhalen van de Nederlandse economie. Van een relatief onbetekenend landbouwland aan het eind van de vorige eeuw is Nederland uitgegroeid tot een van 's werelds belangrijkste exporteurs van agrarische producten. Factoren die tot dat succes hebben bijgedragen, zijn de natuurlijke omstandigheden (klimaat, ligging, bodemgesteldheid), de infrastructuur (goede waterbeheersing, veilingwezen), een doeltreffende mix van concurrentie en samenwerking, hoogwaardig technologisch onderzoek en effectieve toepassing van de resultaten in bedrijven, het overheidsbeleid (onderzoek, voorlichting, onderwijs), de bedrijfsstructuur (voornamelijk gezinsbedrijven), en een grote mate van innovativiteit en aanpassingsvermogen van individuele ondernemers. Met behulp van deze factoren is in de landbouw een zeer hoge produktiviteitsstijging gerealiseerd en heeft de sector met een breed assortiment produkten van hoge kwaliteit de wereldmarkt veroverd. Van de tien produkten waarmee Nederland in termen van aandeel in de wereldhandel het hoogst scoort, zijn er negen afkomstig uit de 'agribusiness' – aardgas is de uitzondering¹.

Maar het succes is niet onbetwist. Er hebben zich boven de polder donkere wolken samengetrokken. Het Europese landbouwbeleid, gericht op het opvoeren van de produktiviteit en het veilig stellen van de inkomens van de boeren door middel van prijsondersteuning, is vastgelopen in boterbergen en zuivelmeren. Het alsmear groeiende beslag van de overproduktie op het budget van de Europese Gemeenschap is steeds meer weerstand op gaan roepen. Ook buiten de Gemeenschap is de marktverstorende werking van het Europese landbouwbeleid op toenemend verzet gestuit. De tegenstellingen tussen de EG en de VS over het landbouw-dossier blokkeren al jaren een succesvolle afronding van de Uruguay-ronde van de GATT. "Dat kan zo niet langer doorgaan", zegt minister Bukman in zijn column in deze ESB.

Een zo mogelijk nog groter probleem is de schade die de landbouw toebrengt aan het milieu. De steeds verdere intensivering van de landbouw heeft, zeker in Nederland, tot onaanvaardbare gevolgen voor het milieu geleid. De verviervoudiging van de produktie tussen 1950 en 1990 was alleen mogelijk doordat geen rekening werd gehouden met de stijgende belasting van het milieu. Internalisering van de milieukosten in de prijzen zal leiden tot concurrentienadelen die tal van bedrijven de kop kunnen kosten, vooral in de intensieve veehouderij. Maar ook elders in de sector zijn kostbare investeringen en omschakeling van de produktie noodzakelijk om aan de gestelde milieu-eisen te voldoen.

Is de landbouw in staat de koers te verleggen? Aan het Europese front hebben de landbouwministers onlangs een akkoord bereikt over de voorstellen van landbouwcommissaris MacSharry voor hervorming van het landbouwbeleid. Er vindt een verschuiving plaats van prijsondersteuning naar directe inko-

menstoeslagen; tegelijkertijd worden maatregelen getroffen om de produktie in de verschillende sectoren af te remmen. Hierdoor kunnen de Europese graanprijzen zich meer in de richting van de wereldmarktprijzen bewegen (het belangrijkste knelpunt in de GATT-onderhandelingen). Maar voor het overige is het een illusie dat de MacSharry-voorstellen de oplossing voor de Europese landbouwproblemen zullen brengen. De budgettaire lasten nemen alleen maar toe. De uitvoeringsproblemen en fraudegevoeligheid van een beleid waarbij zeven miljoen landbouwbedrijven, gedifferentieerd naar grootte, produkt en opbrengst per hectare, een of meer toeslagen ontvangen, roepen grote twijfels op. Voor de individuele ondernemer betekenen de quoteringsregelingen dat zijn bewegingsvrijheid wordt beperkt. Zodra blijkt dat de MacSharry-voorstellen ontoereikend zijn om de budgettaire problemen op te lossen en op grote schaal worden ontdeken, zullen de maatregelen worden aangescherpt. Langzaam maar zeker wordt het ondernemerschap de kop ingedrukt en verbureaucratiseert de landbouw². In de voormalige Sovjetunie is dit soort beleid net afgeschaft. Ook op milieugebied komt de aanpassing moeilijk van de grond. Zoals Oskam en Stolwijk elders in dit nummer uiteenzetten, is er alle reden om aan te nemen dat zonder ingrijpen van de overheid de aantasting van het milieu door zal gaan. De individuele boer en tuinder zijn immers primair gericht op het zo efficiënt mogelijk produceren om een toereikend bedrijfseconomisch rendement te behalen, ook al gaat dat gepaard met hoge (maatschappelijke) milieukosten. Zolang die kosten niet in rekening worden gebracht, vindt geen aanpassing van de bedrijfsvoering plaats. Gegeven de bijzondere bedrijfsstructuur (voornamelijk gezinsbedrijven) en het bedrijfsgebonden karakter van een groot deel van de produktiemiddelen (grond, kapitaal, arbeid) is het aanpassingsproces voor vele ondernemers een kwestie van erop of eronder.

Natuurlijk beschikt de landbouwsector ook over sterke troeven. Het onderwijsniveau van de agrarische beroepsbevolking, het hoge niveau van het landbouwkundige onderzoek, de snelle diffusie van nieuwe technologische kennis en het ondernemerschap dat wordt uitgelokt door de persoonlijke lotsverbondenheid met het resultaat van de bedrijfsvoering zijn belangrijke troefkaarten. Daarmee heeft de sector zich in het verleden onderscheiden door een buitengewone dynamiek. Juist in het vermogen om op nieuwe uitdagingen in te spelen, heeft de Nederlandse landbouw zich altijd op zijn sterkst getoond. Die eigenschap zal zij in de nabije toekomst opnieuw hard nodig hebben.

L. van der Geest

1. D. Jacobs, P. Boekholt en W. Zegveld, *De economische kracht van Nederland*, SMO-boek, 's-Gravenhage, 1990.

2. Zie voor enkele toekomstscenario's voor de landbouw ook Centraal Planbureau, *Nederland in drievoud*, Den Haag, 1992, hoofdstuk 4.2.